

Prostonárodné hry

Výber z diela
*Prostonárodné obyčaje, povery
a hry slovenské*



Usporiadal a vydal
Pavol Dobšínský

MIRUSLAV KOVÁČEK

1916

PROSTONÁRODNIE



OBYČAJE, POVERY A HRY SLOVENSKÉ.

USPORIADAL A VYDAL



PAVOL DOBŠINSKÝ.



TURČ. SV. MARTIN.

TLAČOU KNÍHTLAČ. ÚČASTNÁR. SPOLKU. — NÁKLADOM VYDAVATEĽOVÝM.

1880.

Dielo do tejto podoby spracoval Maťo Svorad.

Email: Svorad zavínáč naZemi.sk

Web: www.Slova.naZemi.sk

Nevyhrazujem si žiadne zvláštne práva.

2018



Pavol Dobinský.

Pripomeň.

Pramene prítomne usporiadanej sbierky u prostého národa Slovenského obvyklých hier a zábav sú hlavne tiež „Prostonárodné zábavníky,“ čiže rukopisné sbierky mládeže Slovenskej študovavšej v rokoch od 1840 do 1848; popritom Národné Zpievanky Jána Kollára a vlastnia zkušenosť sberateľova a sporiadateľova. Avšak na doplnky, najmä piesničiek pri hrách užívaných vzal som k pomoci aj druhé v Sborníku Matice Slovenskej a po časopisoch uverejnené opisy hier. Pri podávaní zachoval som poriadok doby roku: bo provodzovanie týchto hier deje sa v skutku dľa doby a časov roku. Miesta neudávam, kdeby ktorá hra obvyklá bola: bo tieto hry viac menej a s väčšími menšími odchýlkami všade obvyklé boly a obvyklé sú u prostého národa, ba aj u vzdelanejšej vrstvy po Slovensku. Dopĺňovanie, prísnejšie utriedenie a rozbor obsahu i významu jejich ponahávame budúcnosti. Zde len sama vec hovorí za seba.

P. Dobšinský.

III. Ženba a vydaj. Svadba.

(Poznámka spracovateľa: Tento zošit je výberom z Dobšinského diela Prostonárodné obyčaje, poverby a hry slovenské zameraným na hry. Len pre prehľadnosť som zachoval názvy častí tak, ako znejú pôvodne. Z nadpísanej časti o svadbe sem zaraďujem len state o tancoch – ľudový tanec má totiž s hrami veľa spoločného.)

Tance

Dôkladnejší opis tancov ľudu ponehávam tanečníkom, ktorí by spôsob a pohyby i posúňky tančenia určitejšie, pravdivejšie a tak i spochopejšie znázorniť umeli, nežli ten, kto do tohto umenia nepúšťal sa. Len čo zvyčajného pri tancoch a o tancoch ľudu znám, to pripojujem ku tomuto a predošlým oddielom, preto že tance obvyklé sú pri kršteniach, pri svadbách a pri mládeži, keď táto usporaduje jich v krčmách lebo i na svobodných priestranstvách v jaseň, vo fašangy aj inokedy, kde starší dívajú sa na to a dozor vedú, a niekedy poskočia si i sami. Poznnamenávam i to, že tance započína kolo mužských a len potom keď mužskí sami potancovali si, volajú, ba dosť komične zakývnu prstom ku sebe tanečnice abo i zahvizdnú na prste na nejednu. Výraz **tanec a tancovať** zdá sa mi byť novejšieho pôvodu. Ľud hovorí radšej: **točiť sa, vykrúcať sa, krepčiť, pokreskávať** (t. j. vlastne podkovkami sbíjať), **vrtiť sa, svíjať sa** ; ač vzťahujú sa tieto a podobné výrazy i na zvláštne pohyby v tanci. Najdávnejší a ešte dosiaľ užívaný výraz o tanci vidí sa mi byť to: **ihrať, ihranie, ihra** . Naň poukazujú piesničky: „Teraz som sa **rozihrala**, teraz že mi hrajte; keď si sadnem pod praslicu, pokoj že mi dajte.“ — „Sviečky horia, dievky stoja, a nevesty **ihrajú**, bo tie mužov tu majú.“ Totiž dievky bez tanečníka stoja a **neihrajú** t. j. netancujú; podčím nevesty **ihrajú** t. j. tancujú; bo tieto tu majú prítomných mužov, majú i ktoby

jich do ihry zaviedol. Pieseňka tedy táto poukazuje spolu na ten zvyk, ktorý i Bartholomaeides pripomína, i ja ho zkušujem, že totiž kde ženáči tancujú, tam aby každý predovšetkým a najviac so svojou tancoval, druhé ženy veru len zriedka, i to obyčajne len z rodiny, do ihry či do tanca zaviedol, ináč dosť nepríjemností mať môže. Čo Ladyslav Bartholomaeides v diele „**Notitia Comitatus Gömöriensis**“, vydanom v Levoči 1806—1808, na str. 450 pripomína, to po dnes aspoň moja skúsenosť potvrdzuje, že totiž ľud náš nezná tancov od druhých národov prevzatých n. pr. valčík, lebo polku, lebo kadrillu a že tieto a iné tance kreme u vzdelanejších obľúbené sú. Má však ľud svoje vlastnie a to hlas i pohyby zvierat alebo hospodárske zamestnanie nápodobujúce tance, no i hry; má i krem tohto povahe, mravu a ducha svojmu primerané zábavy a ihry. Zábavy a hry inde opisujem; ihry či tance jak znám, tak pripomínam:

1. Najpospolitejší a najčastejší je už len ten jednoducho a zvláštne tancom nazvaný i **friškým** t. j. **bystrým, rezkým tancom** od ľudu menovaný. Započínajú ho parobci alebo mladí ženáči tak, že sami v kolo do taktu točia sa, nohy nadvihujú a po sárach čížem udierajú sa dlaňma a pokreskávajú, čiže postaviac sa na palce podkovami a päťami sbíjajú. Tanečnice stoja za ten čas okolo. I tá, ktorú do tanca zavedú, napred len sama tvárou k tanečníkovi obrátená a uberúc do prstov šaty poniže pásu alebo podoprúc rukama boky, „cifruje“ t. j. udvihuje nohy dľa taktu hudby a otáča sa okolo

seba, vždy v obvode kruhovom pred tanečníkom. Skoro však pochyťajú sa do párov a zvrátajú, vykrúcajú sa alebo „natriasajú sa“ na jednom mieste alebo spolu vedú kolo do obvodu. Pri tomto tanci radi sprevádzajú hudbu spevom svojim a výkrikmi „hajahaj“ „ujuju!“ —

2. **Ručníkový tanec**, spolu s predošlým spomenul som už výš pri dovoze mladuchy a tento tam i opísal.

Zo strany 22: Obvyklý je pri svadbách a zvlášť pri dovezení mladuchy ručníkový tanec, ktorý takto ide: Na prostred izby prestrú veľký ručník lebo obrúsok, na jehož kraje postavia dve horiace sviece; mladý pojme si mladú a obtancuje ručník i sviece do kola, zatým kľaknú si na ručník medzi sviece, on z jednej, ona z druhej strany — a pobožkajú sa; on hodí k svetáru peniaz pre hudcov. Za nimi družba a tak druhí svadobníci volia k sebe dľa ľúbosti po tanečníci a rovno tancujú i pobožkajú sa i tanečník peniaz hádže.

3. **Káčerový tanec** : prvý tanečník predstavuje káčera, za ním je celý rad tanečníkov i tanečníc kolo pása lebo za šaty nachytaných. Káčer vodí túto reťaz za sebou v pravo, v ľavo krivicami, a snaží sa uderiť ostatného ručníckom spleteným. Uderený vystupuje z tanca; akby ale zmocnil sa mu ručníka, bez toho žeby úder dostal, zaujme on predvoditeľstvo.

4. **Kohútový tanec** : hlasy i skoky kohúta pri ňom nápodobujú a obratne kláťa sa z boka na bok.

5. **Makový či stupkový tanec** : tanečníci i tanečnice predstavujú sejbú, pletie, sbieranie, drvenie i jedenie maku posúškami aj hlasom.

6. **Lopatkový tanec** : tancujúci drevenými lopatkami tlapkajú i na vzájem voľne udierajú sa dľa taktu hudby.

7. **Strašiak** : muž a žena opakovane tancujú ho proti sebe v páre; chytia sa okolo drieku, zvrtnú sa, pustia sa, rukama veselo zatľapkajú, ku koncu zadupkajú nohama a hrozia jednoduchému očima i ukazovacíma prstami. Všetko to pod krátkym primeraného obsahu i taktu spevom, n. pr.:

Bozkaj že ma, pištok zlatý.

zaplatím ti tri dukáty.

Pobozkáš? — „Nie veru!“

Hromy v teba zaperú!

8. **Kalamajka či kolomejka** v Zp. d. II. str. 87, 49. pripomenutá, čoby bola, dosiaľ nevidel som.

9. **Odzeme**. Bude bez pochyby najnárodnejšia a v pravde **ihra** Slovákov. Povedia i odzemok: v Gemeri hovoria tiež: „**pozabučky**“ **tancovať**, **hajduhovať**, **hajdúcky tanec**. Ihrajú ho len mužskí, bez tanečníc, a najviac pri gajdách. Najprv boky rukama podoprúc a jako jedle vystretí voľno prepletajú nohami v kolo; skoro jednu nohu napred vystrú, súčasne podoprúc sa na prsty druhou nohou zohnutou, vždy ešte celé telo držiac do hora; zatým uhnú sa nohama k zemi a len drienk majú pevnú vystretú **odbíjajú od zeme** t. j.

opierajú celú ťarchu tela na prsty jednej nohy, druhú nohu odrážajú a vydvihujú od podlahy to prstami to pätou do hora; pochytiť pri tom valašky lebo vatrále a nimi to pomedzi nohy prepletajú, to ponad hlavy jich zvrátajú i všelijak hneď za jedon, hneď za druhý koniec zachytávajú; potom tiež skáču celým telom do hora, a kde v izbách videl som jich tancovať, doskakovali až do povaly a udierali dlaňami na hrady (trámy) alebo chytali sa o ne; až zase prihnuli sa k zemi, a tleskali rukami i na podlahu, jakoby nebe so zemnou a zem s nebom spojovať chceli. Hlavní pohyb či chod ihrajúcich ide do obvodu okolo, do kola; ale hneď v kľbko a jako k stredobodu shrknú sa a zase hýbu sa a chodia v obvod jako kolo stredobodu. Pri výskokoch do hora tleskajú tiež dlaňami, ktorí v rukách valašky lebo vatrále nemajú. Často tiež, vstrčiac jedon skrčený prst alebo dva prsty vystreté do úst, zahvizdnú. Niektorí **lámu kolesá** t. j. dol hlavou, oprúc sa oboma rukama o zem, prehodia sa v koleso a stanú zase na nohy.

Najobyčajnejšie prespevy pri ihre **od zeme** sú tieto:

1. Vykopau reťkev,
zeme sa netkeu;
 ký je to čert za motyka,
 čo sa zeme nedotýka!?
2. Štyry kozy piaty cap —
kto vyskočí, to je chlap.
 Ja som taký zurvalec,

čo vyskočí na palec.

3. Poza bučky poza peň,
Honiu som ju celý deň;
dohonich ju pri bučku,
vzach jej prsteň, obrúčku.

4. Poza bučky, poza pňa,
Neboj sa ty dievča mňa.
„Jak že sa ťa mám báti,
ešte nevieš skákati?!“

Andrej Sladkovič vo svojom Detvanovi (Nitra. Ročník V. 1853. str. 19—21) takto opisuje túto ihru „*do skoku*“ valachov na Poľane:

Mladí kozla naduchujú,
A rad po rade piskor chytajú,
A od zeme sa do skoku dajú,
A šuhajsky hajduchujú.
Hneď ich máš v kľbku, hore rukami,
Hneď, jak strela, hor vyskočia,
Zas prepletajú bystro nohami,
Sem tam, oddychujú, bočia;
Zase sa uhnú a valaškami
Závrta v prstoch troch nad hlavami,
Zahvizdnú na prste malom;
A zas valaškou popod kolená
Prepletá chasa milošialená

S radostným svojim zápalom.
Netrpelivý gajdoš zanôti
Tú „štyry kozy piaty cap!“
Gajdy druhému do hrsti sotí:
Ej, tyže brat, už huk si lap!
A hybaj! skočí do prostred kola,
Radosť zajasá okom sokola,
Až zem pod ním podunieva,
Okolo kola kolesá láme,
A piesne bystrým valachom známe,
Len sa tak ozýva, spieva.

A v tom Martinko...
S prvým skokom huňku zhodí,
S druhým skokom si širáčik prihne,
S tretím opaštok nový podvihne:
Najprú volným skokom chodí;
Zrazu sa uhne, hor sa vyšvihne,
A tak do troch vrhov skočí,
Po štvrtý raz sa k pažiti prihne,
Zavrtí sa a zatočí:
Na prstách nohy zase sa vystrie,
Klobúk pritisne na oči bystré
A voľno si poskacuje;
A všelijako od výmyslu sveta
Valaškou medzi nohy prepletá
A nad hlavou prekrucuje:

A zas sa uhne, valašku vrhne,
Chmatne za koniec poriska,
Rukou žilnatou nad hlavu trhne,
Sekerka v povetrí blíska —
On sa zakrútna dvaraz okolo, —
A, sťaby ináč bolo nebolo,
Už obušťok drží v hrsti; —
A zase voľno si poskacuje,
A valašku si len prekrucuje
Pomedzi obratné prsty.

I. Hry doby zimnej, od vianoc do jarnej rovnodennosti.

(Poznámka spracovateľa: Tento výber hier zahrňa výlučne hry pohybové, ktoré sa hrajú vonku. Zimné hry sa odohrávali skôr vnútri, väčšina bola skôr povahy divadelnej či obchôdzkovej. Ak ťa zaujímajú aj tieto, prípadne aj slovenské obyčaje, poverky a zvyky, celé dielo nájdeš voľne dostupné na Interneti.)

14. Kolembaba.

V spoločnosti stavšej si do kola **vyhádač**, ukazujúc na seba a vždy na druhého, odrieka do taktu:

Sedí ryba pri potoce a hovorí *dyč*,
na koho to slovo príjde, ten nach ide *pryč*.

Na koho prichádzajú syllaby **dyč** a **pryč** vystupuje z kola; na koho padne poslednie **pryč**, ten je vyhádaná **kolembaba**, trebárs by to bol sám **hádač**. Kolembabu postavlia do prostriedku, zaviažu jej bielou šatkou (chustkou) oči a opytujú sa: Na čom stojíš? — „Na klátiku.“ — Čo na tom klátiku? „Kaša s mliekom.“ — Vykopni ju! — Kolembaba dvihne a hne nohou akoby na vykopnutie kaše a veru pri tom často potočí a zvyklá sa na smiech prítomných. Otážu sa jej ďalej: Akého pána vyvolíš si? Odpovie dľa ľúbosti: „tľapkajúceho“, „**huhu** lebo **haha** volajúceho“, „nemého“, tichého“, „na prstoch chodiaceho“, nohama dupkajúceho“ atď.

Dľa tejto voľby hráči a hráčky to tľapkajú dlaňma, to smejú sa, to nemí a tichí sú atď. Kolembaba chytá rozprchujúcich sa a veru pri tichom pánovi tým snadnejšie čím menej, mladíci a mladice zdržia sa smiechu, k nemuž kolembaba ponúka jich rozmanitými tiež nemými posunkami. Koho chytila, ten je novou **kolembabou**, ináč i **slepou babou**, **slepou magou**, **slepou mačkou** nazvanou.

Ináč tú „slepú mačku“ postavlia do kola so zaviazaným

očima, poskrúcajú si ju sem i tam, by nevedela, kde kto stojí a dajú jej varešku do ruky i opytujú sa: Kde ideš? — „K starej mame.“ — Na čo? — „Mliečko papať.“ Kde ti je mistička? — „Stratila som si.“ — Chod' si ju hľadať. — Ide hľadať vopred vystrčenou vareškou; na koho pohodí, k tomu prihlási sa „hm“ a ten tiež povinný zahmkať. Často ale hmkajú aj druhí, by slepá mačka zmýlila sa. Koho však pozná a vyháda po hlase, ten musí byť ďalej slepou mačkou.

Pozn. *Táto hra tvorí prechod zo zimnej doby do jarnej, bo hrávajú toto i na svobodnom v prvých jarných dňoch.*

II. Hry doby jarnej a letnej, od jarnej rov- nodennosti do Jána či do vrcholu slnka.

(Poznámka spracovateľa: Veľa z letných hier je vyslovene spevavých či riekankových, alebo sú príležitostné – tieto mohli byť späté napríklad s prítomnosťou nejakého zvieraťa či rastliny, alebo sa hrávali len v daždi, pri kúpaní sa v potoku, či u nejakej spoločnej práce – tieto tu neuvádzam. Z Dobšinského zbierky som sem vybral predovšetkým pohybové hry, ktoré je možné hrať sa v skupine vonku, nezávisle na okolnostiach.)

3. Na kocúra a mačku.

Mládenci i panny v pároch utvoria kolo, porozšírenýma rukama voľne pospájané; do prostried kola pustia dievčinu, úlohu **mačky** prevzavšiu, podčím mládenec, na úlohu **kocúra** vyvolený, von z kola stojí. Kolo, vyhánajúc ramenami, točí sa a spieva:

Navaríme, navaríme čierneho piva.
opojíme, opojíme richtárovho syna:
ak nebude píti, — budeme ho bití,
kyjom kyjom mlátiť, — za vlasy klmátiť.

Pri dospeve rozbehne sa **kocúr**, aby prerazil spojené ruky, dostal sa do kola a chytil **mačku**; dostane-li sa dnu, táto protivnou stranou snadno vybehne von z **komory**, bo pred ňou ramená udvihnú; ale pred kocúrom zase spustia jich a držia tuho; prerazí-li na vonok, mačka zase voľno si vbehne **do komory** (t. j. do kola); on zase za ňou preráža ruky. A takéto von a dnu behanie trvá, kým len **kocúr mačku nedohoní**; pri čom celý sbor neúnavne spieva:

Von z komory — — do komory — —
kocúr mačku nedohoní.

Keď dohoní, druhý pár a za ním tretí atď. prejíma úlohu kocúra a mačky. Inde ale mládenca ako **richtárovho syna** vpustia do prostried kola a panička ako jeho žena ukrýva sa von z kola. Kolo točí sa a spieva:

Navaríme, navaríme džbel piva,
oženíme, oženíme richtárovho syna:
keď nás bude bíti, — budeme ho i my!

V tom tento dupne nohou a kolo zastane: „Či tu nebola moja žena šelma?“ pýta sa on strmko. „Bola, bola; ale išla na trnky — s deravými hrnky!“ odpovie mu kolo zdĺhavo spevavým hlasom. — Kolo točí sa a vyspieva ešte raz: Navaríme atď. I druhý raz pristaví ho mládenec a pýta sa: „Či tu nebola moja žena šelma?“ Kolo už teraz povie: „Bola, bola; ale išla kochom skákať.“ Teraz už táto jeho žena objaví sa neďaleko kola; on preráža ruky a beží ju chytať; keď on von vyrazí, ona dnu vbehne do kola. I spievajú jak vyš uvedeno, kým kocúr mačku nedohoní.

Poznámka. Srovnalosť obsahu spevu so spevmi pri vynášaní Moreny obvyklými poukazuje, že táto hra k prvojarným hrám a nebodaj ku tomuže zvyku smrtnej nedele (piata v pôste) náleží.

4. Na Heľušku, Ľaliju i na Dunaj

je najslávnejšia hra jara, hneď na prvšom slniečku, hrávaná od samých mladuškých, najviac 8- do 12-ročných dievčat. Utvorí ten **Dunaj** t. j. pospájajú sa rozprestrenýma rukama okolo vyvolenej Heľušky kráľky. Kolo točí sa i spieva a Heľuška napodobňuje na sebe a na svojich bábkach pri každej sloke to, o čom pieseň zneje; pri slovách: „vyndi von z Dunaja,“ vychodí von z kola popod vyzdvižené ruky niektorého páru a hneď zatým i vracia sa dnu pri slovách:

„zasa do Dunaja.“ Pri poslednej sloke vyberie si družku, s ktorou skrútne sa a ktorá potom vchodí do Dunaja ako nová Heľuška.

Heľu — heľu — heľuška!	Pripáš si letničku
Nalej si vodičky.	novú novučičku.
zatkej si ušičky.	Vezmi šatku bielu
Heľu — heľu — heľuška! *)	na dnešniu nedeľu.
Umývaj si líčka,	Opáš zelený pás.
ako dve jabĺčka,	pôjdeme na sobáš.
Prihľad' si hlavičku	Obúvaj si boty,
ako makovičku.	zajtra do roboty.
Obliekaj oplecko,	Vyndi von a Dunaja,
mé milé srdiečko.	zase do Dunaja.
Podopri si bôčky	Vyberaj si pannu
na zlaté vidličky.	ako samu mladú. **)

*) Slová tieto opakujú na začiatku a na konci každej ďalšej dvojriadkovej sloky. Niekde ale opakujú len jedenraz a síce pri konci každej dvojriadkovej sloky; „Hele — hele — heľuška.“ Inde opakujú: „Ani — ani — anička. Ty červená, ružička.“ Inde: „Hoja ľalija“ abo „Moja milá ľalija.“

**) Táto posledná sloka i takto zneje:

Heľu — heľu — heľuška.
Vyberaj si z piati,
ktorá sa ti páči,
Heľu — heľu — heľuška.

5. Na vtáča

Hrajú sa deti a mladice, keď na jar prvý raz vyndú do hája.
Utvoria kolo jako v predošlej hre.

Kola spieva: Háj, háj, dajže nám daj,
kravičkám daj — zelený háj!
Ej vtáča, vtáča, čo tak ráno šteboceš?
či ťa zima trápi?

Vtáča v prostried kola odpovie: Trápi ma, trápi
dievčina krása, —
vlasy do pása.

V tom pojme si k boku z kola dievčinu; vykrúti sa s ňou, vykrúcajú sa všetky — a pojmutá vstupuje ďalej v kolo k opakovaniu spevu i otáčania sa. Spev však poukazuje na zvyk prinášania prvojarých púčkov v deň kvetnej nedele.

6. Predávanie cíka.

Na to prvé, ako vravia ešte „zubaté“ slniečko vybehajú deti ľahko odeté, často polonahé. Tu vyvolia si **mäsiara** a postavia ho do prostred. Mäsiar s prútikom v ruke otáča sa na všetky strany, kdeby zazrel, že daktoré nedost' ukrylo pod hábky svoje holé ruky alebo i bosé nohy: bo smie šibnúť po holom a šibe jich, volajúc: „Neslobodno holé cíko (mäso v detinskej reči) predávať!“ Deti ukrývajú ruky, nohy pod šaty, ale čím na jednom mieste zakryjú, to na druhom odkryje sa cíko — až z toho smiechy i plače vznikajú.

7. *Kackať sa.*

Stanú si deti v hrbku a pochyťajú sa prstmi v štipku stulenými o kožu vrchnej ruky (páky) jedno druhému, že tu šesť do osem rúk jedna z druhej visí. V tom položení kývajú hore dolu rukami a spevavo odriekajú:

Ciby liby húskv!

Nemám chleba kúsky;

a ja mám,

nepredám.

Kac na myši,

kac kac kac !

Alebo: Kvá, kvá, kvakuľa

— nepôjdem ja za Jura;

ale pôjdem za Janíka,

čo mi kúpi mädovníka,

Kvac na myši,

kvac, kvac, kvac!

Alebo: Kvá, kvá, kvačica,

Čierna biela slepica!

pod stolom sú drobce,

kura vodu slopce!

Pri poslednom riadku rozpustia ruky a kvackajú sa po holom, zo žartu do plaču.

10. *Na skalky.*

Vyberú z po točka šesť okrúhlych kameňkov. Obratný šuhajček ako jich raz do ruky vezme, tak obratne jich prehadzuje z ruky do ruky; vyhodí a opakom alebo zas dlaňou zachytí; polovicu vyhodí a polovicu na zem pustí, ležiace, dvihne a padajúce zachytí jedným šmahom atď. Hrá dokiaľ darí sa mu a všetky kamienky udržuje spolu. Padne-li mu len jeden stranou, prepustí hru druhému.

13. Šibenice, sošky.

Dva rázsochaté prúty (sochy i zapnú kolmo do zeme asi na meter diaľky a na jejích rázsochy (u odrezu bočných, asi tri centimetre dĺžky ponahaných konárikov) preložia priečkom vodorovne tretí prút, tak vysoko jak trúfajú si preskočiť. To sú **šibenice** i **sochy, sošky** zvané. — Preskakujú jich na **rozbeh** t. j. šuhaji rozbehnú sa po rovine jeden za druhým proti šibeniciam a dobehnúc k ním, vyšvihne sa každý jedným pružným skokom ponad krížny prút šibeníc, i doskočí na palce obú nohú, aby neurazil ani nepotočil sa. Kto nepreskočí a prút z vrchu zrazí, často dostáva ním po nohaviaciach. Preskakujú tiež **stulynožky** t. j. šuhaj stane si k šibeniciam, nohy stúli čiže složí päta k päte, veľký palec k palcu; sprúži sa razom na palcoch, v kolenách i drieku a tak vždy stulenýma nohama prešvihne sa razom ponad šibenicu i doskočí na rovné stulené nohy, — Milá zábavka mladosti a jej spružnosti! Len ženáči ťahujú sa, bo vyhovárajú sa zde: „Ožeň sa, doskáčeš.’

14. Za prsty, za palce.

Prvý zápasník vystrie ruku, skrčí prst; dľa toho, kde ktorú pravú či ľavú ruku a ktorý prst, najčastejšie prostrední lebo malíček, vyvolia k tomuto zápasu. Súper jeho postaví sa tiež pevne proti nemu a týmž prstom svojej ruky zakvačí sa na jeho prst. V tom pevnom postavení **ťahajú sa za prsty, za palce**. Kto prst nepopustí a pohne druhého z postati alebo

až k sebe pritiahne alebo jestliže mu protivník skrčený prst rozpustí: ten a vtedy je víťaz. Od detského do staroby, v izbe i na poli radi ťahajú sa a zápasa naši takto na prsty.

15. Za pasy.

Krížom cez ľavé plece a poza chrbát pravicom, popred prsú ale ľavou rukou popod pravú pazuchu obime zápasník zápasníka a prse proti prsiam oprú i nadstavia si. Alebo zápasník zápasníka pochyť a opáše rukama okolo drieku ako najpevnejšie môže a i tu celú váhu tela proti odporníkovi nadstaví. V tomto objatí, takto za pasy mikajú, ťahajú, boria sa, pasujú sa na pažiti lebo druhom nie nebezpečnom priestranstve; až silnejší lebo vrtkejší chlapík preborí, stlačí lebo aj o zem hodí slabšieho lebo neobratnejšieho. Lesť bojovnú často použijú v tom, že vrtkejší neobratnejšiemu podzrazí nohu alebo tretí podloží svoju nohu alebo aj inú prekážku tomu, komu škodiť chce. Kto podľahnúť alebo dal hodiť sa o zem tak, čo až pustil protivníka, len úplne prehráva. Často oba prekotia sa na zem a kto je na vrchu, aby nepustil súpera zpod seba, trebárs i kolenom pritlačí ho; bo jestli spodný svojou obratnosťou a silou vyšvihne sa na vrch a nepustí už on súpera zpod seba, tedy podľahnutému nutno pekne prosiť sa a uznať prevahu. Od týchto pasov do vlasov a bitky bola by cesta krátka; ale nad súpermi pri zábave stoja vždy svedkovia, ktorí i rozhodujú kto silnejší a vrtkejší z dvoch zápasníkov i obmedzujú **pasovanie sa** či **zápasy** tieto na zábavu a otužovanie údov.

16. Výskok na palec.

Čo mocnejší chlapík zavretá päť pravej ruky opre spodnou bránkou pevne o zem a veľký palec vystrčí do hora. Kto odváži sa na to, aby „vyskočil na palec,“ ten stane si stulynohy (vidz tu vyše č. 13) vedľa pästi onoho — i vyskočí rovno do hora. Onen majster ale udvihne ruku oproti doluletiacemu a vystrčeným veľkým palcom zavadí mu do giat lebo ináč do šiat — i trhne veru ztuha. Neopatrný skokan potočí sa hodne, čo slabší padne na zem. Súdruhov a divákov pri tom vždy dosť, spievajúcich počas výskoku nepodareného:

Štyry kozy, piaty cap —
kto vyskočí, to je chlapi,
I ja bych bol vyskočil,
ale som sa potočil.

Počas podareného výskoku:

Štyry kozy, piaty cap —
kto vyskočí, to je chlap!
Ja som taký zurvavec,
čo vyskočím na **palec**.

Chvála podareného „výskoku na palec“ i bývala za mojich chlapčenských liet u ovčiarov Dynajov v Sirku i veľmo veľká; preto vždy bolo dosť aj odvážlivcov, ač daktorý krvavým nosom zaplatil za svoj „výskok na palec.“

17. Vlk, Smrdikoža, Blška.

Pri hrách detí i mládeže, kedykoľvek potrebné niekomu prevzať prvú úlohu ťažšiu lebo nemilú, vždy takého **vyčítajú** zpomedzi seba; zriedka kedy hlási sa niekto k takejto úlohe. Majúc opísať hru s takouto nemilou a ťažšou úlohou spojenú, kladiem zde raz na vždy takéto **vyčítanky**:

- | | |
|--|---|
| a) Ide baran mostom
vlečie dudy chvostom:
a vy dudy nadudy,
kde je vaša mamka?
Za horami, za vodami
vínko dáva po doliari.
Kali voda kali von ! | aja vaja
dika menty von ! |
| b) Jedenko, dvanko,
trinko, štyrinko,
penko, lako, sekman,
dekman, babka blisk ! | g) Egeden begeden
čukota mé
áber fáber dominé,
eč kneč, hybaj preč ! |
| f) Eňe beňe cici né,
ábri fábrí dominé,
im brot fir ty not, | m) Jeden dva tri.
styry patry —
jesto taký medzi nami;
čo sa farbí kalinami;
cupa repa chren —
to je veru — ten !
n) Čury mury fuk — ty |

(Poznámka spracovateľa: Vynechané vyčítanky sú vezmes obdoby uvedených či skomoleniny neslovenských rečňovaniek.)

Niektorou teda z týchto vyčítaniek **vyčítajú** jedného lebo jednu zpomedzi seba takým spôsobom, že hráči a hráčky

stanu si do kola; vyčítavač do taktu odrieka vyčítanku a ukazuje pri každých dvoch sylabách prstom vždy na druhého i na seba; na koho pripadne poslednie slovko (von, blisk, drum a t. ď.) vyčítanky, ten vystúpi z kola; vyčítanku opetujú, až vystúpi druhý, tretí a t. ď.; konečne recituje vyčítavač to isté len medzi dvoma a na koho pripadlo posledný krát ostatnie slovko, ten povinný prejať prvú nemilú lebo ťažšiu úlohu v hre. Niekedy odrieka vyčítavač vyčítanku kremä jedenkrát a na koho hneď prvýraz pripadlo poslednie slovo vyčítanky, ten podujme úlohu.

V nadpísanej hre takto vyčítaný je **vlkom**. Úlohou **vlka** je behať za ostatnými hráčmi i hráčkami po istom vymeranom priestore na pažití lebo na dvore. Hráči, sem i tam rozbehaní, ukazujú naňho prstom a volajú: **Aha vlk! Aha vlk!** Vyhybujú mu pilno a vrtku; bo koho dochytí, ten prejme úlohu vlka.

Kde túto istú hru **Smrdikožou** volajú, tam na vyčítaného a druhov i družky chytajúceho ukazajú: **Koža smrtí! Aha, tu koža smrtí! Smrdikoža!** Tútože hru premieňajú na tak zvanú **blšku, blchu, drevennú** alebo **železnú**. Za blšku vyčítané dieťa zavolá: **Drevená blška!** alebo: **Železná blška!** Rozbehané deti dla vyvolania tohto chytajú a dotýkajú sa raz dreva druhýraz železa; bo hrajú obyčajne pri domoch a po dvoroch, kde drevených i železných predmetov dosť. Kým kto drží sa toho dreva abo železa, nesmie ho blška chytiť; nutno však miesta premieňať a behať od predmetu k predmetu. V tom teda dolapí prvý vyčítanec koho toho

a tento dolapenec stane sa novou blškou.

Niekedy hrajú sa o túto **blšku** i tak, že vodca hry vyvoláva: „Drevená blška !“ alebo „Železná blška !“ Kto pri vyvolaní nechytí sa raz dreva druhýraz železa, tomu nasúda pokutu, napr. chlapec musí na jednej nohe stáť lebo o jednej nohe skackať; dievča musí vykrútiť sa, zaspievať; uložia inému aby predstavoval žobráka, inému by kupca, remeselníka; dostane tlapkou lebo prútikom po chrbáte. Toto je akoby vymieňanie zálohov.

19. Krivý pán. Anjelici a čerti.

Za **krivého pána** vyčítaný lebo vyčítaná kríva o jednej nakrivenej nohe popred hráčov a hráčky, majú v ruke paličku a pri sebe lebo na sebe niečo na ruby obráteného alebo na smiech ustrojeného. Stane si pred koho chce a jako najkomičnejšie umie, tak urobí a povie k hráčovi: „Môj syn krompeľ, čo si jedol?“ ku hráčke: „Moja duša z kalerábu, čo si jedla?“ Opýtaný lebo opýtaná odrekne: „Kašu s mliekom.“ Ak pri tom zasmeje sa, ide krívať za krivým pánom a je **čert** ak nezasmeje sa, povie krivý: „Ty si **anjel**!“ a pošle ho na pravú stranu. Tým činom podelia sa na čertov a anjelov. Anjeli utvoria ulicu tvármi proti sebe a čerti lezú celým radom pomedzi nich skrivení a shrbení, pri čom od anjelov dostávajú po chrbáte buchňáty.

Inde vyčítajú k tejto hre štyroch chlapcov, z nichž dvaja a dvaja usrozumejú sa potajme, ktorí z nich budú **čerti**

a ktorí **anjeli**. Stanú si na dve strany a volajú raz „gilingin,“ druhý raz „bom bom.“ Deti pridávajú sa k jednej lebo k druhej strane, jak komu vôľa. Konečne tí štyria vyzradia tajomstvo. Keď tak náhodou viacej čertov ako anjelov, čerti súc mocnejší pochycú jich a svedú do hĺbkky, by túto prvú čiastku hry opakovali, kým by náhoda nenahnala viac hráčov i hráčok na stránku anjelov. Mocnejší potom anjeli utvoria bránu a ulicu, cez ktorú lezú trestaní čerti.

Tretí spôsob tejto istej hry: Vyčítajú lebo i len vyvolia si **anjela, čerta a gazdu**. Anjel a čert odídu na stranu; gazda pošuškáva do radu sediacim mená i barvy kvetov aj iných v zahrade alebo okolo miesta hry nachodiacich sa predmetov. Zatým predstúpi anjel a začne pohovorku:

A. Ceneelen cen!

G. Kto to?

A. Anjel.

G. Čo chce?

A. Kvet — abo — barvu.

G. Aký — abo — akú.

A. (háda) Zlatý tulipán, červenú ružu, červené jabĺčko
a t. ď.

Ak v rade sediacich jest niekto, komu gazda anjelom spomenuté meno predmetu a barvy do ucha pošuškal, ten veselo ide si k anjelovi a anjel opakujúc pohovorku háda ďalej druhého, tretieho a t. ď. Keď ale nevyhádne barvu kroz gazdu zavdanú, tento pošle ho preč: „Taký kvet nemáme !“

Po anjelovi príde čert na hádanku s pohovorkou:

Č. Bombolom bom. Rum rum rum.

G. Kto je!

Č. Čert.

G. Co chce.

Č. Kvet — abo — barvu,

G. Aký — abo — aká?

Č. Žltý krvavník, čierny blen a t. d.

Háda dokiaľ uháda; keď zmýlil sa, odpráši ho gazda a predstupuje zase anjel. Tak hádajú striedavo, až každý vyháda si svojich. Gazda ešte raz vezme jedných i druhých na zkušku. S tými, kroz anjela vyhádanými, vedie tento rozhovor o to s každým osve.

Gazda. Kde hľadiš?

H. Pani sova.

Hráč. Do neba.

G. Kde letela?

G. Čo tam vidíš?

H. Kde vedela.

H Pána Boha.

G. Čis to nie ty ?

G. Čo robí?

H. Ba čo ešte.

H. Hviezdy číta.

G. Ukáž zuby!

G. Kde jich položil?

H. Biele sú mi.

H. Na kraj sveta.

G. Zasmej sa mi!

G. Kto jich uchytil?

H. Nechce sa mi.

Kto zasmeje sa, ide k čertovi: kto nezasmeje sa. Ostáva i ďalej pri anjelovi. — Zatým gazda i tých, kroz certa vyhádaných oslovuje:

G. Kde hladíš?	G. Kde ho položil?
H. Do pekla.	H. Na kraj stola.
G. Co tam vidíš?	G. Kto ho prevrhol?
H. Vtáka orla.	H. Pani sova.
G. Co jedol?	G. Kde letela?
H. Hrach, so slaninou.	H. Kde vedela.
G. Čo pil?	G. Ukáž zuby.
H. Horúcu krev s vodou.	H. Biele sú mi.
G. Z čoho ju pil ?	Č. Zasmej sa mi!
H. Zo zlatého pohára.	H. Nechce sa mi.

Kto zasmeje sa, ostáva pri čertovi; kto nie, prejde k anjelovi.
— Konečne anjeli utvoria ulicu a prehánajú čertov od konca do konca i buchátujú jich alebo bijú to prútikmi to korbáčikmi upletenými z ručníkov.

20. Čert a matka

Väčšie dievčence, sťa **matky**, stoja v kruhu tvárou dnu do kola obrátenou; pred každou sedí menšia dievčina, čo jej **dieťa**. Za **čerta** vyčítaná chodí po prostriedku kola a obráti sa ku ktorej chce, hovoriac:

V. Predaj mi to dieťa.

M. Čo mi dáš zaň?

Č. Groš.

M. Nedám ti ho ani za sto zlatých.

Čert ide jednať aj ďalej, a kde za dieťa len niekoľko tých grošov lebo zlatých zapýtajú, tam matke na dlaň vyčíta

toľko čriepkov zo starého začadeného hrnca roztrepaných. Matka ale odhodí čriepky a povie:

„Ach čerte, nedám ti to dieťa za peniaze; ak ho ale dohoniš, maj si ho!“ —

V tom ale pustilo sa už dieťa von z kola poza chrbáty stojacích a čert za ním. Keď dieťa obehne a šťastne vráti sa k matke, táto zvolá:

„Radšej by ho čímom, kyseľom chovala, akoby ho čertovi predala!“

Tu čertovi nutno nové dieťa jednať a lapať. Keď ale dolapil daktoré v obehu, matka kričí: „Rata, rata, ratujte ma!“

Bo tu povinná ona hrať úlohu čerta a dosiaľna čertica stane si s ulapenou ako so svojim dieťaťom v kolo.

21. Kvoka a jastrab či rároh.

Dievčence alebo i deti obojeho pohlavia utvoria dlhý rad či reťaz, takým činom, že od väčšieho k menšiemu chytí sa druhá prvej, tretia druhej a t. ď. za šaty na bedrách alebo ako môže za pás. Za **jastraba** vyvolený šuhaj vezme drevce a kope si ním jamku do zeme sediaci. Najväčšia na čele reťazového radu chodí za čas okolo neho, drží dva konce zásterky v rukách pred sebou a volá ako **kvoka**: „kvok kvok;“ ostatní polapaní točia sa za ňou ako jej **kurence** cipčiac: „čiap čiap.“ Razom zastane kvoka pred tým jamku kopajúcim rárohom, a začnú:

Kv. Jastrab, čo robíš?	Kv. Kde máš to kura?
J. Jamku kopem.	J. Na tvojom dvore.
Kv. Na čo ti tá jamka?	Kv. A ja kvoka
J. Oheň klášť.	pod'ubem ťa!
Kv. Na čo ti ten oheň?	J. (skočí) A ja jastrab
J. Vodu zohriať.	zjem ťa!
Kv. Na čo ti tá voda?	
J. Kura opariť	
(omikať).	

Jastrab chce odskočiť v bok a dostať sa na koniec ku kurencom, kvoka bráni mu a zastáva cestu na jednu i druhú stranu; rad kurencov točí a oháňa sa tiež sem i tam, volajúc:

Jastrab letí — nedoletí.
 Choj na druhý koniec,
 tam veľa kureniec.
 My sa ti nedáme!

Konečne rároh dostane sa na chvost či na koniec zreťazeného radu a berie si kurence.

22. *Na barana*

je hra chlapcov a šuhajov. Za **barana** vyčítaného postaví pred polokruh, v ktorý stali si všetci, silno pospájajúc a držia sa za ruky. Spievať pomáhajú jim aj dievčence, z nichž čo smelšie tiež niekedy zastanú si do polokruhu, druhé dívajú sa po strane.

Všetci: Ide baran po moste, nesie dudy na chvoste. Kdeže ideš barane?

Baran: Do kostola, môj pane.

Všetci: Čo tam robia pánové?

Baran: Kolky bijú na dvore.

(strmko) Slepý cigáň kone kuje,
zlatým bičom pošibuje:
šib šib do poľa!

Všetci: Ulapíme sokola!

V tom rozbehne sa baran a chce rozraziť polokruh, tí ho zadržujú a ces reťaz nepustia; keď ale rozrazil alebo pretrhol spojené ruky, bežia všetci za ním, kým len nedolapia ho. Niekde všetci spolu vyspievajú pred rozbehnutím sa barana toto:

Ide baran po moste,	keď gazdinej doma niet.
vlečie dudy na chvoste.	Šla gazdina do huty
Kdeže ideš, barane?	predávati kohúty.
Do kostola môj pane.	Kohúti sa pobili,
čo tam pánove robia?	komárika zabili.
Slepých do vody vodia.	Plače muška v komore,
Čierny cigáň kone kuje.	že jej komár na dvore.
Zlatým bičom pošibuje,	Neplač muška, ništ mu je,
a cigánka na šope	veď komárik ožije.
drví piestom konope;	Horké jeho ožití,
kedy drví kedy nie,	keď je na smrť zabitý !

23. *Svine márne.*

Mládenci i panny v pároch utvoria dlhý nepretržený rad na pažiti, držiac sa za ruky a pokojne stojac, spievajú:

Svine márne, svine márne v zelenej kapuste!

A ty Doro, behaj skoro, ta dnu jich nepusťte!

Súčasne stal si proti prvému druhý rovný rad, a pri tomto speve nohami prepletajúc i tancujúc, priblížil sa pred tvár spievajúcich. Títo takt spevu urýchlá a dočím ešte raz lebo i dvaráz túto istú sloku vyspievajú, prevlieka sa druhý tancujúci rad popod ruky prvého radu nasledovne: Vodič druhého radu prejde popod vyzdvižené ruky prvého páru v prvom rade za **chrbát**, odtiaľ vráti sa popod vyzdvižené ruky druhého páru **pred tvár** radu, zase zabočí popod ruky tretieho páru **za chrbát** a popod ruky štvrtého páru zatočí sa **pred tvár** radu atď. Za vodičom ale v nepretrženej retazi tiahne a točí sa celý ním vedený druhý rad nazad i napred prvého radu. Keď popreťahuje a pootáča sa podpod všetky ruky, potom vystrie sa tento druhý rad do nového prvého radu a tamten prejíma úkol i otáčanie sa druhého radu.

24. *Lopatka,*

Lopatka táto je široká, podlhovatá a na konci okrúhlou rukoviatkou opatrená; jej podlhovatý štvorec ale poprepilovaný je ako na vidlice, že keď jeho hrdom udrieš na niečo, chrestí a vreští to. Mládenci i panny stanú si do úzkeho kola

tvárami proti sebe. Držiteľ lopatky obchodí kolo zvonku a jestli je mládenec, udiera pannu, jestli panna držiteľom, udre mládenca po chrbáte. Kto úder a chrest na sebe očuje, uteká za držiteľom lopatky okolo. Dochytí-li počas obhnutia držiteľa, tento oddá mu lopatku a sám stane si na jeho miesto: ináč lopatka ostáva u predošlého hospodára hry, kým niekto iný nedolapí ho. Hrávajú túto hru zvlášte na deň Jura (24. apr.) v B. Štiavnici, aj inde po Honte. Mládenec pri obchádzaní kola recituje:

Nesiem, nesiem lopatu
na tú našu kroatú;
navaril som var piva,
upiekol za pec chleba:
kde je moja mladá žena ?

26. Hrbka. Kopka.

Čo mocnejší chlapec vyvalí sa na pažiť, druhý na neho, tretí prevalí sa pres druhého atď. Vyzývajú pri tom: „Väčšia hrbka pýta viac!“ A keď tá hrbka či kopka vždy na väčšiu a väčšiu vzrastá, vtedy ten spodný najsilnejší ztrasie zo seba všetkých a smiech je hotový, kto jako a trebárs do plaču prekotil sa.

27. Genc vína

Chlapci vyčítajú, kto má byť z nich **gencom** (sud, bočka) **vína**. Čo mocnejší štyria vyberú sa, stanú si po dvaja proti sebe, popľujú ruky a pokvačkajú pred sebou za prsty. Na

tieto prirodzené nosidlá prevalia ostatní hráči toho za genc
vína vyčítaného a títo nosiči prenesú ho na jak ďaleko
uvládzu; pri čom všetci spevavo odriekajú:

Nesieme genc vína	Richtárovi —
dolu do Budína	gombárovi
Komu že ho predáme ?	Len ho tu složíme.

V tom nosiči pustia ho na zem a ten skydne sa všetkým na
smiech, často ale sebe na plač.

29. Červavý pes.

Chlapci i dievčatá sadnú si do polkola. Vyčítaný **pán kráľ**
chodí popred nich a recituje:

Vo mlyne na kline (alebo: Pod plotom za plotom)
červavý pes,
kto slovo prerečie,
musí ho zjiesť!

Ja som pán, ja som kráľ,
stojím na kadi —
mne nič nevadí!

Robí on pri tom všelijaké posunky na smiech; aby ale druhí
hráči nezdobné posunky nerobili, drží prut v ruke, ktorým
nezdobníkov šibe. Ktokoľvek pri všetkom tomto zasmeje sa
na hlas alebo také také slovo prerečie, na toho hneď volajú
všetci: „Aha, červavý pes!“ Tento uteká z kola a títo chytajú
ho, aby šiel zatým pred kolo vyvolávať a posunkovať.

30. *Kryčky. Skrývanky jamky.*

Deti podelia sa na dve stránky: jedna žmúri dlaňami zastretou a od miesta skrývania sa odvrátenou tvárou, druhá ide kryť sa. Keď ukryl sa každý z nej, kde poza stavy, po kútoch dvora. poza stromy a iné predmety najlepšie skryť sa mohol, nuž zavolá posledný z nich: „Už! **Žmurky** pohnú sa hľadať ukrytých, vyvolávajú: „Všade všade — strni brni — zajace kúkajte!“ Ukrytí kukajú (volajú: kú!) a povyhľadávaní i na priestor dovedení, povinní sú žmúriť a predošlé žmurky idú na **kryčky**.

Alebo dvaja čo silnejší chlapci chytia sa za obe ruky, držia jich vystreté a na ne položia jim dolu tvárou niekoho z počtu hrajúcich sa. Držiteľia hučkajú ho a všetky deti hovoria spevavo:

Skrývanky jamky:
Kde ťa ponesieme?
Kdes' ty kurča hrabalo,
tam ťa zahrabeme.

Zatým položia ho dolu tvárou na zem a všetky deti okrem jedného poschovávajú sa. To jedno pozoruje, či **zahrabané** žmúri a volá: „Žmúr; konôpky merkuj!“ Keď vidí, že všetci pokryli sa, zavolá: „Už!“ Koho zatým žmurka najde prvého, toho vezmú silnejší na ruky a hru opakujú.

31. Na zvon.

Chlapci stanú si do kola a držia sa pevno za ruky. V prostried kola stojací chasník rozbehuje sa hneď na jednu hneď na druhú stranu a udiera sa o spojené ruky, akoby srdce vo zvone; pričom hneď vyšším hneď nižším hlasom vyvoláva: „Bom bom bom, vypuste ma von!“ Tí nechcú pustiť, ale na ktorej strane pretrhne ruky, tam zvon rozbije sa a srdce ujde z kola. Ak ho hneď dochyti, musí byť znovu **srdcom**; ak nie, stane sa ním ten, kto prvý ruky rozpustil.

32. Na korbáč.

Šarvanci stanú si v dlhý rad pospájaný za ruky tuho za pästou chytené, tak že prvý chytí pravou ľavú ruku druhého, druhý tretieho atď. Mocnejší sú na prednom konci „na porizku,“ slabší sú na protivnom „na končiari“ (šuhár, švihár). Najsilnejší chasník stane si pred rad „pred porizko“ — a chytí prvého oboma rukama za ľavú ruku i krúti celý „bič či korbáč“ okolo seba. Prvým na porizku prichodí tu len voľno otáčať sa, ale tým na končiari nutno ozaj behať.

Predník, rozkrúťac a do pohybu uvedúc celý korbáč vpred tvárou, potrhne odrazu porizko v protivnom smere nazad a už iste ne jeden z tých na končiari leží na zemi alebo musí nazad ďaleko utekať a jak vie, tak pomáhať si, by ušiel škody a posmechu.

33. Na žida

(Poznámka spracovateľa: Výraz „žid“ tu nesúvisí so židovským národom, v slovenských aj moravských ľudových hrách postavy židov pripomínajú prastarých otcov – zosnulých predkov.)

Na žida hrajú sa chlapci i dievčence spolu. Jeden chlapec ľahne si hore značky (hore tvárou) na zem, oči zavre a leží nepohnute. Hráči i hráčky pochyťajú sa do párov za ruky, chodia okolo neho a hovoria:

Umrel nám žid.
A my by sme boli radi,
aby pravú ruku pozdvihol!

Pri tom pozdvihne ležiaci pravú ruku a kolo reční ďalej:

Umrel nám žid.
A my by sme boli radi.
aby ľavú ruku pozdvihol!

Keď zatým pravú a ľavú nohu i hlavu pozpomínali a žid urobil jim dľa vôle, hovoria konečne:

Umrel nám žid.
A my by sme boli radi,
aby hore vstal!

Žid vstáva, tí z kola rozbehnú sa na všetky strany. Koho tamten dochyťí prvého, ten prejíma ďalej úkol žida.

34. Ovčička a vlk.

V kole utvorenom z chasníkov a dievčat nachádza sa deva **ovčička**, von z kola stojí chasník **vlčok**; kolo volajú **košiarom**. Kým košiar volne krúti sa, chcel by vlk dnu, ale nepustia ho; a síce keď chce popod ruky, spúšťajú jich dolu, aby všmiknúť sa nemohol; keď by spustené ruky preskočiť chcel, vydvihnú jich, aby preskočiť nemohol; pritom volajú: „Papal by vlčok ovčičku!“ Keď dobyje sa vlk na jedlej strane do košiara, vypustia ovčičku druhou stranou von. Jest-li konečne chyť vlčok ovčičku, ide táto chytať jeho alebo dá záloh.

37. Roj

Chlapci i dievčence pospájajú sa za ruky v dlhý rad; prvý v rade je **matkou včiel** a tento krúti rad do **úľa** t. j. začne obchádzať a točiť sa najprv v široké kolo a potom vždy v užšie a užšie, ažby otočil okolo seba celý rad, ktorého stredobodom je on sám a ostatní sú jako číha (číga) kolo neho okrútení, teda na obrazec: (*špirála*). Dokiaľ otáčajú a okrucujú sa, všetci neustavne hučia: „Včely v úle! Včely v úle!“ a najme to „ú“ bučivo preťahujú. Keď sú takto všetky „včely v úle“ skrútené, nuž „matka ztrepoce krídlami“ t. j. ten predvodič rozrazí rukama okolo stojacích a vybehne von na priestranstvo; všetci letia a porozbehujú sa za ním, až by chytili ho. Toto už teraz **roj vyšiel**, aby na novo osádzaný bol spôsobom opísaným i zase vyšiel, vyrojil sa.



38. Na Petra alebo na l'ctaz.

V každej dedine a pri každom mestečku majú obvyklý a príhodný priestor*) na hry mládeže, v čas to nedeľného odpoľudnia a k večeru i večer. Dočím na tomto priestore ešte málo dospelejšej mládeže; ale nádeja neklame, že dochádzať budú vždy početnejší hráči a hráčky: tedy prítomné dievčence pospájajú sa v kolo alebo i v dlhú reťaz; hneď voľne pohybujú sa, hneď i v pároch vykrúcajú sa a spievajú si:

Seje Petor proso i pšeničku —	Akože sa sdáme,
vyvolili sme si prepeličku.	keď kňaza nemáme?
Prepeličku máme,	Málo nás — málo nás —
prepela nemáme.	pod Janičko medzi nás!

alebo:

Krútime si reťaz,
krútime si sami
ako radní páni.
Málo nás — málo nás —
pod' Anička medzi nás!

V poslednom riadku spevu menujú vlastne **krstné meno** toho mládenca lebo tej panny, ktorý a ktorá práve vtedy prichádza a pripojuje sa k nim do kola lebo do reťaze.

*) U nás v Drienčanoch pod zrumami bývalého Husitického Valgatovho hradu jest na ľavom brehu potoka Vlhu široká

lúka a po pravom brehu pod vysokými a hrubými vrbami piesočina. Do dňa sv. Jura na onej lúke, zatým po zákaze lúk na tejto piesočine je obvyklé pekné miesto na jarnie a letnie hry mládeže. Tu ešte každú nedeľu po nešpore dlho do noci, najme mesačnej, ožívajú sa naše spevy a vyvádzajú hry tu opisované bez mála všetky s väčšími menšími odchýlkami a premenami v speve i pohyboch.

39. Kráľovná alebo Hoja Ďuňďa.

(Poznámka spracovateľa: „Hoja Ďuňďa“ je zrejme prastaré zvolanie, oslovenie Veľkého Ducha, Deda. Podobne postava kráľovnej mohla byť obradným zosobnením živej Zeme.)

Keď už onen Petor nasial prosa i pšeničky t. j. prepelov i prepelíciok dosť v plnom sbore, nuž ide ďalej hra za hrou. Jako v prvojarnej dobe kruz mladuškú, do 12-ročné dievčatá prevodzovaná výš č. 4. opísaná hra na Huľušku, tak pozdejšie k letu a pri rozvitku zelenej prírody najslávnostnejšia a najobľúbenejšia je hra nadpísaná, jak ju najčastejšie **dospelé** do 18-ročné dievčence, často však i v spolku a v pároch s mládenkami hrávajú. Spomenuté dve hry sú naozaj kráľovské či kraľujúce hry pri zábavách slovenskej mládeže.

Účastnice (lebo i účastníci) prítomnej hry zastanú si vo dva sbory či reťaze voľne rukama pospájané, tvárou proti sebe asi na desať krokov oddialené. Rukama do taktu vyhánajú či kolembajú a slávnostným hlasom striedavo, sbor sboru odpovedavo spievajú:

Sbor A. Hoja Ďuňďa hoja!

Poslala nás kráľovná.

Hoja Ďuňďa hoja!

Sbor B. Hoja Ďuňďa hoja!

Načo že vás poslala?

Hoja *atď.*

A. Hoja *atď.* Po tri vozy kamenia. Hoja *atď.*

B. Hoja *atď.* Načo vám to kamenia? Hoja *atď.*

A. Hoja *atď.* Zlaté mosty stavati. Hoja *atď.*

B. Hoja *atď.* Či sú mosty hotové? Hoja *atď.*

A. Hoja *atď.* Už sú mosty hotové. Hoja *atď.*

B. Hoja *atď.* Z čohože, sú stavané? Hoja *atď.*

A. Hoja *atď.* Z toho marvaň-kameňa. Hoja *atď.*

B. Hoja *atď.* Či nás cezeň pustíte? Hoja *atď.*

A. Hoja *atď.* Čo nám za dar nesiete? Hoja *atď.*

B. Hoja *atď.* Černooké dievčatko. Hoja *atď.*

A. Hoja *atď.* No bežte a pospešte. Hoja *atď.*

B. Hoja Ďuňďa hoja!

No bežme a pospešme.

Hoja Ďuňďa hoja!

Pod spevom poslednej sloky rad *B.* beží a pospieši rovným ťahom, rozpustiac svoje ruky, popod vyzdvižené ruky radu *A.* Asi na desať krokov od neho zastane a hneď chytia sa v oboch radoch do párov a tak každý pár na mieste zvrtné a obráti sa popod ruky vyzdvižené týmto cieľom nad hlavy. V okamžení tedy stoja oba sbory či rady proti sebe tvármi

a teraz už spieva i hrá predošlý rad *A.* spev i úkol radu *B.* a rad *B.* stáva sa radom prvým *A.* k opakovaniu hry. Pri tomto opakovaní hry spomínajú však v dvanástom riadku miesto: černookého dievčatka, „černooké pahoľa,“ čo dar za prebehnutie ces zlaté mosty.

Niekde zkráťa spev a ukončujú hru tak, že po slovách: „Načo sú vám tie mosty?“ rad *A.* spevavo a tak dlho, kým len rad *B.* neprebehne, volá: Aby ste vy šli, ces ne šli!

42. Tkáme plátno.

Dievčence utvoria dlhý rad rukama pospájaný a jakoby koniec plátna vystretý: z jedného konca na druhý utekajú tak jako jich prednia vedie, činiac rozličné pravidelné figúry pohybu a prepletávania, a síce: dve ostatnie na konci udvihnú spojené ruky nad hlavy a tá prednia vodcová z protivného konca reťaze uteká k ním i tiahne za sebou všetky popod vyzdvižené ruky tých dvoch ostatných, až vystrú sa v novú reťaz, kde každý pár zvrtnie sa popod svoje ruky na jednom uneste. Prvý pár stane sa teraz ostatným v novej reťazi a onen, čo bol ostatným, stane, sa prvým, aby predviedol a ťahal i prepletaval plátno ďalej. Pri čom neustále a opetovne spievajú:

Tkáme plátno, tkáme!

Šijemo vrecia, šijeme!

Prepletala som, zapletala som

červeným, belasým, bielym harasom.

Tkáme plátno tkáme!
Šijeme vrecia šijeme!
Keď som zaplietla, zavolala som:
Môj milý, premilý! prepletala som.

Volajú túto hru aj „**prepieraním pančušíek**“ a tu spievajú:

Prepletaj pančušky ; prepletala som
červeným, belasým, bielym karasom.
Išla som na jarmok, nepredala som,
stretla som jedného, darovala som,
Trubači trúbili, muzika hrala ;
milý sa oženil, ja som zostala.

43. Zahrada.

Dospeljšie a silnejšie dievčence utvoria túto **zahradu** u t. j . stanú si vo dva, tvármi proti sebe obrátené, rady: každá z nich chytí si ľavou pravú ruku pri samom shybe vyššie pästi, potom ale každá svojej oprotivnej pravou ľavú ruku tiež z hora shybu pri samej pästi a tak stoja pár pri páre a každý pár proti sebe spojený. Dakto z prítomných divákov vyloží na spojené ruky prvého páru k tomu schopné dievčatko bosé. Toto chodí od páru k páru po jich rukách, chytajúc sa rúčkama za jejich hlavy alebo i plecيا, aby nespadlo; každý pár, ktorý ono prešlo, pustí si ruky a uteká na druhú stranu **zahrady**, kde podobne zastane si a chytí sa. Živý tedy stromorad a chodník **zahrady** vždy nadstavuje a ťahá sa, jak ďaleko priestor rovinastý, na jakom toto hrať príhodno,

trvá. Počas prechádzky dievčatka po rukách a prebehúvania z konca na koniec i spájania sa párov spievajú :

Slávik spieva,
pekne býva:

podíme, podíme do radu,
máme peknú záhradu.

Slávik spieva.
pekne býva

podíme, podíme, pospolu,
spievajme si na vôľu.

45. *Hoj jarček.*

Devojné pospájajú sa v dlhý rad za ruky tvárou k východu obrátené; dve poslednie na južnom konci udvihnú spojené ruky a utvoria bránu; prvá od severného konca zatočí sa k tejto bráne a za ňou tanečným poskokom ťahá i pretiahne sa popod túže bránu celý sbor i vystrie sa v nový rad, obrátený už teraz tvárou k západu; avšak pred postavením sa do nového radu povykrúcajú sa páry, každý na svojom mieste. V novom rade zase tie na južnom konci (stavšie sa z prvých poslednými) vyzdvihnú bránu rukú a tie od severu zatočia sa i poskokom tanečným prebehnú popod túto bránu, povykrúcajú sa v pároch a vystrú sa v rad, ako predtým boli, tvárou k východu obrátené, Všetko deje a opetuje sa pri speve:

Hoj jarček
neboráček!
Keby mi to
Pán Boh
ráčil
dati,

žeby ma
hlavička
neboľala,
žeby frajerečka
moja bola!

Podťte dnu!

„Nesmieme.“

Pre koho ?

„Pre pána.“

Pána nielo doma,

tašiel do Budína.

„Veselo družina!“

Klopal som ja klopal,

hodina minula,

čože si má milá

ak tvrdo usnula?

Môžeš pre mňa klopať.

obrátim sa na bok,

ja budem lepšie spať;

nepried' ani na rok.

Ja koho ja rada

len podkovkou skropne,

to moje srdiečko

hnedky k nemu skokne.

To moje srdiečko

také rozžialené

ako to želiezko

v ohni rozpálené:

ešte to železo

ten kováč rozkuje,

ale moje srdce

nik nepoľutuje.

Ľutoval by Janko,

ale je ďaleko;

ľutoval by Miško,

ale je nie blízko.

50. *Húsky.*

Čerstvý brezovec alebo lieskový prút v ruke, hlavu pestrobarvnou šatkou ovinutú a za ňou lebo za niadrami polné kvietky majúc, pásavajú v poli osem- do dvanásť- ročné dievčatká husy i húsatá; medzi nimi vídať i chlapcov, po-

slaných za husami, kde v dome k tomu dievčaťa nieta. Títo husiari a tamtie husiarky hrávajú nadmenovanú hru na pasienkach; ale vídať ju i v nedelnie dni na obvyklých ku hrám priestoroch v sboroch dospeljšej mládeže; vídať ju tu aj tam vo viacerakých premenách.

Zde vidíš, že vyčítali si lebo vyvolili jedno dievča za **pastierku** a jedného šuhaja za **vlčka** ; ostatok sú **húsky** a **húsatá**. Pastierka zaženie tieto svoje húsky na priestor, po ňomž roztratia sa akoby pásly sa; vlčok, ten ukryl sa niekam stranou za kríček (krúh). Na to počnú si vyvolávať zdĺhavo:

Pastierka. Húsky moje, podte domov.

Húsky. Nesmieme.

P. Pred kým?

H. Pred vlčkom.

P. Kdeže, je ?

H. Za kríčkom.

P. Čo tam robí?

H. Umýva sa.

P. Čím sa utiera?

H. Červeným ručníčkom.

P. Húsky moje, podte domov!

Húsky na to bežia ku pastierke; vlčok ale vyskočil zpoza kríčka a koho dochytil, ten prejíma na ďalej jeho zástoj.

Inde jedna má sebe vydelený úkol **matky**, druhá **husiarky**, tretí lebo tretia **vlka** ; ostatní sú **húsky** . Matka zastane si na

kopci, husiarka zaženie húsky na istú vzdialenosť od nej, akoby jich pásla. Nezadlho začne volať akoby z poľa do domu na matku a táto odpoveduje:

- | | |
|-------------------------|------------------|
| H. Mamo, mamó, daj mi | M. Čo tam robí? |
| piť, daj mi jesť! | H. Umýva sa. |
| M. Pod' domov napiť sa, | M. Aké oči má? |
| najiesť sa! | H. Ako jablká. |
| H. Nesmiem nahať | M. Aké zuby má ? |
| húsky. | H. Ako lopaty. |
| M. Pred kým? | M. Aké ruky má? |
| H. Pred vlkom. | H. Ako války. |
| M. Kdeže je? | M. Aké nohy má? |
| H. Za bukom. | H. Ako stupky. |

Po tomto rozhovore zavolá tá mater; „Beli beli húsky!“ Účastníci a účastnice hry zgágajú ako husy a bežia k nej na kopec; ten vlk ale, doskočivší od boku, chytá jich.

Pri nedelných hrách najhodnejšia dievčina je **pani**, druhá jej **slúžka**, ostatnie sú **húsky** a po strane ukrývajúci sa mládenec **vlk**. **Pani** sberá sa na trh a nakladá **slúžke**, aby **húsky** dobre opatrovala, ktoré teraz okolo oboch pobeľujú, „gágá!“ volajúc a prosiac paniu, by jim niečo z trhu doniesla, čo jim ona i prisľúbi. Oddiaľac sa, pobere tam do zásterky veci napred na to miesto uložené napr. prstene, stužky, šatky alebo i ovocie na prekúsku donesené, keď také už jesto; vždy veci účastniacim hry prináležajúce. S tými vecami vracia sa akoby z trhu do domu. Medzitým tie milé

Húsky rozptýlili sa na široko, uletely **slúžke** preč a neustále gágajú. Slúžka volá na ne a ony jej odpovedajú:

S. Húsky moje, podte domov!

S. Čím sa utiera?

H. Zlatým ručníkom.

H. Nesmieme.

S. Kto mu ho pral?

S. Pre koho?

H. Práčka.

H. Pre vlka.

S. Kto že ho šil?

S. Kdeže je?

H. Ševkyňa.

H. V dúbrave za kruhom.

S. Húsky moje, lietajte

S. Čo tam robí?

na krídlach!

H. Umýva sa.

Húsky nedbajúc na jej volanie, gágajú ďalej, až kým nevráti sa **pani** z trhu domov. Tu vidí, že **slúžke** husy uletely a že veľmi gágajú, opýta sa:

P. Čo tie húsky gágajú?

S. Vlka sa obávajú.

Pani na to potriasa zásterkou a volá:

P. Húsky moje, lietajte na krídlach.

Babúš — babúš — babúš!

Húsky v chytrom rozptýlenom behu snažia sa k panej dobehnúť, vlk doskočivší, usiluje sa z boku dochytiť ktorú tú. **Pani** konečne rozdáva trhové. Ak ale majú hru opakovať, uloží ho ešte na stranu a tá, ktorú mládenec prvú chytil, stane sa slúžkou; ten istý lebo i druhý mládenec koná potom úlohu vlka.

Inde zase dve panny stanú si vedľa seba a spoja ruky; ostat-
nie dievčence stanú do radu pred nima na voľnom priestore,
čo kďeľ, a rukama vyhánajúc napodobujú lietanie hús.
Spievajú toto:

Panny. Húsky zlé, nedobré
ďaleko že poletíte?
Bohu nemilé!

Húsky. Či dáte, či dáte
ces tú bránu preísť?

Panny. Nedáme, nedáme,
nieto pána doma!
Išiel do Vrbína
na kyselé vína.

Húsky. Lietajme, lietajme,
bránu porúčajme.

Panny. Už dáme, už dáme,
už sa páni doma;
brána otvorená,
kolom podoprená.

V tom panny pozdvihnú spojené ruky, húsky prebehujú po-
skočne popod ne a ďalej na priestore trebárs povykrúcajú sa.

51. Na husy a pávy.

Sbor mládencov na jednej, sbor dievčat na druhej strane.

Mládenci začnú:

Jedon mládenec: Čie sú to husy
čo havran dusí,
v tej zelenej dubine?

Ostatní mládenci: To sú Sládkove
mladé a biele!
podme chlapci medzi ne!

Tu mládenci rozbehnú sa za utekajúcimi dievčatmi a ktorý ktorú dochyť, s tou vykrúti sa alebo jej odníme prsteň lebo voňačku. Sporiadajú sa zase do dvoch sborov a dievčatá začnú:

Jedno dievča: Čie sú to pávi
v tom peknom háji,
v tej zelenej dubine!

Ostatnie dievčatá: To sú z Bystrice,
hrdé velice,
podme dievky medzi ne!

Tu dievky bežia k mládencom a ktorá ktorého chytí, s tým vykrúti sa alebo berie si nazpäť prsteň, voňačku a čo iného, jestli dochytila toho, ktorý jej vec prv bol odňal.

52. *Vajanô či Sobotky.*

Pre prstonárodné zvyky a zábavy slávnostný je predvečer sv. Jana Krstiteľa (teda večer dňa 23. júna). V Sirku, v gemerskej stolici, za môjho cblapčenia chodily dievky dvoma týždňami pred Janom každý večer na stranu nad dedinu oznamovať Jana spevom slávnostným: „Bude Jana bude!“ V predvečer dňa ešte viac spievaly: len škoda, že to pominulo sa prv, než dospel som k možnosti sosbierania jejich spevov. Mládež ale i stárež kládla vysokoplameuné vatry za dedinou, ktoré čo bystrejší chlapíci preskakovali. V meste Brezne, v čas môjho tam prebývania (1853—1855), od štyr strán sveta: od východu nad Dolinkou čiže na Kiepkke a Klepuši, od západu na vršku Viselnice rečenom, od juhu nad Oplzlým, od severu na Dúbravke ozývali sa spevy a veselé pokryky, blčali plamene fakiel a brezových metiel, ktoré šuhajci i dievky v rukách pozdvižené otáčali a s nimi sem i tam behali. A tak viac menej osvetlený býva každý vidiek na širom Slovensku; kremä teraz bývam v okolí, kde ohne nepáľa, ale deň Jana celý bez práce svetia. Tam ale páľa „Vajanô“, svetia „Sobotky“ (Svobodky).

Spevy svatojanské nemáme dostatočne sosbierané a uverejnené. Pre slušné doplnenie zábav a prstonárodných slávností mládeže dlužno mi predsa podať významnejšie z Kollárových Zpievaniek:

- a) Jano, Jano, Vajano
priletela *holubička* včas ráno,
priletela druhá
z červeného *krúha*,
priletela tretia
zo záhrady z *kvieta* —
Jano, Jano, Vájano,
- b) Jano, milý Jano,
zobúdzaj včas ráno.
včas ráno raníčko,
keď vynde *slniečko* !
- c) Ej Jane náš, Jane,
kde ťa páliť máme?
Na Bobrovskej strane
tam ťa páliť máme.
Koho *oženíme*?
Jura Štefanovie,
Koho že mu *dáme*?
Maru Kalinovie.
- d) Keby ja vedela,
kedy bude Jána,
ver by som nakládla
na tri strany *ohňa*.
Jedon bych nakládla

od *slnca východu*,
druhý bych nakládla
od *slnca západu*;
tretí bych nakládla
mojemu *milému*,
mojemu milému
šuhajku švárnemu.

(Sbor dievčat i šuhajov spolu:)

- e) Kladzeme my Sbotečku
s rozmarijou izopočku :
Kto na našu Sobotku neprijdze,
do roka ho hlava bolec budze,
Naša Sobotečka *jasna*,
pri nej čeladôčka *krásna*:
a Hencovska taka tmavá,
a pri nej čeladz plugava.

(Dievčatá spievajú:)

Červený pohár horí
červenými jahodami:
a ktože ho hasic budze,
kedz tam *parobkov* nebudze?
Šumne dzevočky ho haša.
u vieneckoch vodu noša;
keľo v tym vienočku vody,
teľo v dzevočce *cnoty*,

(Šuhajci spievajú:)

Červený pohár horí
červenými jahodami :
a ktože ho hasič bude,
kedz tam *dzevoček* nebude?
Šumni parobci ho haša,
u pierěčkoch vodu noša;
keľo v tym pieročku vody,
teľo v parobkoch *svobody*.

(*Zase sbor dievčat i šuhajov:*)

Na roztoce na potoce
dva holubky vodu piju,
tak se oni dohvaraju,
koho oni *slučic* majú ?
Jest u suseda *šumný parobek*
i u suseda *šumná dzevka*;
treba by to *vedno slučic*,
bude to se verne ľubic.
verne, verne, potajemne,
o rok, o dva nedareme.

- f) Tvár moja, tvár moja
kvitni mi *ružičkou*,
budem ťa umývať
tou žitnou *rosičkou* :
tou žitnou rosičkou :
sbieranou za *rána*.
kým slnce nevynde
na svatého Jána.

- g) Žela som trávičku
na Jana maličkú,
porezala som sa
na moju ručičku :
porezala som sa
na maličký prštok.
chcela som odrezať
na pumpave vrštok.
- h) O Jana Jana Vajana: Na prostred Zvolena
jest lipka zelená.
O Jana Jana Vajana: Daj dobrý čas počať.
a lepší dokonať.
O Jana Jana Vajana: O Jano Janečko
zobuď ma ranečko,
O Jana Jana Vajana: Ráno pred zorami,
troma hodinami,
O Jana Jana Vajana: Kravy podojiti,
na pašu vyhnati,
O Jana Jana Vajana: Na pašu zelenú,
na rosu studenú.
O Jana Jana Vajana: Svatho Jana páľa,
plná deckov jama.
O Jana Jana Vajana: Aký je ten mesiac
pekne ohradený,
O Jana Jana Vajana: Peknými vdovami,
krajšíma pannami.

53. *Ukončenie hier.*

Keď tak do mraku, do noci, na svobodnom, pod nebom, nahraly sa už do vôle, začnú si dievčence vyspevúvať:

Podme domov, už mrká,
budeme sa báť vlka.

Ja sa vlka nebojím,
len si s milým postojím,

Alebo:

Vlakom slniečko vlakom,
pôjdeme domov mrakom;
ja sa mraku nebojím,
len si s milým postojím;
mraku som sa nebála,
s milým som si postála.

Pri tomto speve rozchodia sa a idú domov. Len ešte poniektorá devojná, ktorú záletník odprevádza alebo na priedomí občakáva, postojí si tam s milým, porozprávajú si ešte. Bo tie milé nedeľnie večierky použiť treba; potom svitá na celý celučičký týždeň do roboty.

Nehrajú nikdy tú istú hru za dlho; ale z hry do hry obratne a príhodne prechodia, z tichšej do veselšej a vrtkejšej a zase do menej rozpustilej a menej únavnej. Veď majú toho na výber a všetci znajú ešte aj viac, ako sme tu opísali. Len že už

ztratil sa prvotný báječný význam týchto hier z mysle ľudu, preto prísne nezachovávajú doby hry každej, ale volia si dľa vôle a okolností. Predsa naskoľko i sám ľud niektoré hry prísne len na jejich, i v tomto spise vyznačený čas hráva a naskoľko ešte i domýšľať, ba i prísne vec rozhodnúť možno: naskoľko podelili sme hry na prítomné oddieli.

Rozhodná je pre hry na svobodnom či „pod holým nebom“ doba Janová, či vrcholenie slnka na nebeskom obzore a rozvitku kvetny na tvári zeme. Do Jana najviac a najčastejšie, po Jane na horúcom lete vždy menej hrávajú sa. Prídu tuná v živote ľudu už aj unavujúce práce. Avšak ešte i práce a zamestnanie svoje spevom a zábavou zpríjemňujú ; z nichž dlužno sem pridať nasledujúce:

(Poznámka spracovateľa: V Dobšinského zbierke nasledujú tri piesne: k žatiu trávy, zbieraniu jahôd a slávnosti po žatve. Tie tu neuvádzam a zaujatého čitateľa odkazujem na celé dielo voľne dostupné na Interneti.)

III. Hry doby pozdnej, od jasennej rovnodennosti do Vianoc.

(Poznámka spracovateľa: V tejto časti sa nachádzajú zväčša rôzne spevavé hry detí a mládeže hrávané na dvoroch, v škole či vnútri v dome: sú tu napríklad známe hry „na remeselníkov“, „koza odratá a jež“, „ťap-ťap-ťapušky“, „varila mamička kašičku“, „letí-letí“ či zvyk veštenia pri odlievaní olova. Do tohto výberu som z tejto časti zaradil iba hru jednu jedinú.)

4. Čertovo koleso

vyskytuje sa na jar a podjaseň, kedy samopašná mládež krúti sa na ňom. Je to ináč aj pri telocviku známa príprava, kde však bez samopaše a pod dozorom upotrebovaná býva.

— Kolmo zapravia do zeme asi na meter nad povrchom vyčnievajúci stĺp, ktorý u vrchu železnou obrúčkou obitý je. Do stredu stĺpa tiež kolmo vrazia železný kolok, na ktorom jako na oske pohodlne krútiť možno prevrtnané a tu na zvrtlíku priečkom na ten stĺp preložené, na jednu stranu od zvrtlíka kratšie, na druhú síranu značne dlhšie, v celku voľač vyššie troch metrov dlhé brvno. Na dlhší koniec tohto priečne preloženého a vodorovne ležiaceho brvna ako na koňa posadí sa, kto odváži sa, na **čertovo koleso**. Kratší koniec pochytia dvaja traja silnejší šuhajci, privolajú sediacemu: „Ale že sa drž!“ a rozkrúťa brvno z povolna do strma. Na tom dlhšom a tak vždy prudkejšie krúťacom sa konci nemožno obsedieť za dlhší čas, trebárs jak silno objímal by nohama a chytal sa rukama sediaci tohto svojho povtrného tátoša. Odpadne „ako hnilá hruška“ a neraz i pomäkčí si údy; ba aj krúťacim krúťa sa hlavy a postrkajú sa často dosť nešetrne. Pri tom všetkom samopaš a odvaha mladosti nebojí sa **čertovho kolesa**.

Príloha: Obrázky

(Poznámka spracovateľa: Fotografie zachytil Karel Plicka na začiatku 20. storočia. Maľba pochádza od Pietera Bruegela staršieho, holandského maliara žijúceho v 16. storočí.)









Obsah

<i>Pripomeň.</i>	5
<i>III. Ženba a vydaj. Svadba.</i>	7
Tance	9
<i>I. Hry doby zimnej, od vianoc do jarnej rovnodennosti.</i>	17
14. Kolembaba.	18
<i>II. Hry doby jarnej a letnej, od jarnej rovnodennosti do Jána či do vrcholu slnka.</i>	21
3. Na kocúra a mačku.	22
4. Na Heľušku, Ľaliju i na Dunaj	23
5. Na vtáča	25
6. Predávanie cíka.	25
7. Kackať sa.	26
10. Na skalky.	26
13. Šibenice, sošky.	27
14. Za prsty, za palce.	27
15. Za pasy.	28
16. Výskok na palec.	29
17. Vlk, Smrdikoža, Blška.	30
19. Krivý pán. Anjelici a čerti.	32
20. Čert a matka	35
21. Kvoka a jastrab či rároh.	36
22. Na barana	37
23. Svine márne.	39
24. Lopatka,	39

26. Hřbka. Kopka.	40
27. Genc vína	40
29. Červavý pes.	41
30. Kryčky. Skrývanky jamky.	42
31. Na zvon.	43
32. Na korbáč.	43
33. Na žida	44
34. Ovčička a vlk.	45
37. Roj	45
38. Na Petra alebo na ľctaz.	46
39. Kráľovná alebo Hoja Ďuňďa.	47
42. Tkáme plátno.	49
43. Zahrada.	50
45. Hoj jarček.	51
50. Húsky.	52
51. Na husy a pávy.	57
52. Vajanô či Sobotky.	58
53. Ukončenie hier.	63
<i>III. Hry doby pozdnej, od jasennej rovnodennosti do Vianoc. 65</i>	
4. Čertovo koleso	66
<i>Príloha: Obrázky</i>	<i>67</i>

